

LA PROMOCIÓ DE 1977

La trajectòria professional del professorat de la Secundària pública

Per: Joan Estruch Tobella

Catedrático de Educación Secundaria

*Fue ayer; éramos casi adolescentes; era
con tiempo malo, encinta de lúgubres presagios,
cuando montar quisimos en pelo una quimera*

ANTONIO MACHADO

La crisi que viu la Secundària pública és un fenomen recent, encara poc estudiat. Creiem que el factor humà, la problemàtica del professorat, n'és un dels aspectes més rellevants. L'aplicació de la Reforma ha suposat una modificació radical dels instituts i ha alterat la trajectòria professional del professorat de Secundària, en especial del que impartia Batxillerat. Es tracta d'un col·lectiu molt compacte en quant a les seves característiques personals i professional, i que ara constitueix la majoria dels claustres dels instituts. La seva incidència en els centres no és, però, tan sols quantitativa, ja que la cultura d'aquest col·lectiu s'ha estès al conjunt del professorat de Secundària. Per tant, estudiar els trets d'identitat d'aquesta promoció de professors i professores pot ajudar a entendre les causes de la problemàtica que es viu als instituts.

Sense entrar en argumentacions més profundes, emprarem la paraula "generació" en el sentit ampli de grup de persones que han nascut en uns anys propers i que, per tant, han viscut un seguit d'experiències relativament comunes. La paraula "promoció" la reservem aquí a un grup de professors d'institut de Batxillerat que, per pertànyer a la mateixa generació, han seguit una trajectòria professional relativament semblant.

Els anys de formació: 1970-1977

La majoria del professorat espanyol va néixer entre els anys 1950 i 1955 (González Blasco, 27). Ara té, doncs, una mitjana d'entre 45 i 50 anys. No arriba al 8% el que té menys de 30 anys, mentre que el de més de 50 suposa una mica més del 10% (INCE, 81). A la resta d'Europa l'envelliment del professorat és encara més marcat. A Suècia, el 49% del professorat de Secundària té més de 50 anys; a Alemanya i Holanda el percentatge és el 33%; i a França el 30%.

En trobem, doncs, davant d'una generació que va viure la seva adolescència i primera joventut durant els anys setanta, període on continuava l'onada d'innovacions radicals dels anys seixanta. Quan es va produir el Maig del 68 encara eren massa joves, però van rebre'n la influència a través de la generació immediatament anterior a la seva. Mentre estudiaven a la Universitat durant els darrers anys del franquisme van ser testimonis i protagonistes de les fortes transformacions socials, econòmiques i polítiques que va experimentar el país. La mort de Franco (1975) i la instauració de la democràcia (1977) són els esdeveniments històrics que els van marcar quan es trobaven al bell mig de la seva incorporació a les responsabilitats de la vida adulta.

Podem, amb tota raó, denominar-la "generació de 1977". És la que ara es troba en el punt més alt de la seva carrera professional, en els llocs de comandament del món empresarial, cultural i polític. L'actual president del govern central, José Mª Aznar, de 48 anys, encapçala un equip ministerial integrat majoritàriament per membres d'aquesta generació. No deixa de ser significatiu que quatre dels seus ministres hagin estat militats comunistes en la seva joventut, quan el comunisme era la principal força d'oposició al règim franquista.

La que a nosaltres ens interessa és la part d'aquesta generació que denominarem "promoció del 77". Van accedir com a professors als instituts en condicions precàries, contractats com a PNN (Professorat No Numerari) a partir de la segona meitat dels anys setanta, quan es va atendre de manera improvisada la gran demanda d'escolarització a Secundària. En aquest fenomen van coincidir l'expansió demogràfica i el desig d'accedir a la Universitat per part de nombrosos sectors de les classes mitjanes i treballadores sorgides durant els anys de l'expansió econòmica. Els joves PNN d'institut, juntament amb els seus col·legues de la Universitat, van ser un dels sectors més actius de la lluita antifranquista. Per la seva edat, la seva precarietat laboral i la seva mentalitat, sintonitzaven fàcilment amb l'alumnat, també molt radicalitzat. Les classes, en especial de les matèries humanístiques, esdevenien marcs propicis per a la "concienciació" dels alumnes, per iniciar-los en la cultura prohibida pel franquisme. D'aquesta manera, les activitats acadèmiques es confonien amb les activitats polítiques. La lectura de poemes de Miguel Hernández, la lliçó sobre la Guerra Civil, les diapositives del "Guernica", els fragments de Marx... enllaçaven amb els debats, les assemblees, les manifestacions.

En aquella conjuntura en què estaven prohibides les organitzacions sindicals no franquistes, el moviment PNN va utilitzar l'assemblea com a forma de lluita fonamental, que es mantindria després, quan ja hi havia llibertat sindical. La lluita dels PNN per les seves reivindicacions laborals es barrejava amb la lluita per les llibertats i amb la defensa de principis autogestionaris i antiautoritaris a l'escola i a la vida privada. La transformació de l'escola es veia com una part de la transformació global de la societat. Aquesta és la cultura bàsica dels llavors anomenats "progres": una barreja més o menys equilibrada d'antifranquisme, Maig del 68 i radicalisme polític d'inspiració marxista, cristiana o anarquista. No és estrany que en aquest ambient sorgissin alguns Sommerhills en versió local, centres on es van posar en marxa experiències de tipus autogestionari. En ells es qüestionaven els "prejudicis burgesos" en l'àmbit educatiu: les normes de disciplina, l'autoritat del professor, els exàmens, les notes... Tot s'havia de decidir de manera assembleària. Aquestes experiències, malgrat que minoritàries, no estaven aïllades, sinó que actuaven com a avantguardes d'un moviment més ampli, encara que més moderat, que abastava, en grau divers, no només l'escola pública, sinó també centres de clientela burgesa, il·lustrada i catalanista, que incorporaven determinades dosis de progressisme escolar.

Els anys d'estabilització: 1978-1984

La situació d'aquesta promoció de professors d'institut es va transformar radicalment com a conseqüència dels canvis polítics esdevinguts al país. Quan el 1977 es va produir la instauració de la democràcia, la situació del país era molt complicada en tots els àmbits de la vida social. Els "Pactes de la Moncloa" van tractar de donar solidesa a la encara dèbil democràcia. Dintre d'aquests acords hi figurava un augment molt considerable de places escolars a instituts, per tal d'atendre les massives demandes d'escolarització. Al mateix temps, el govern de la UCD va tractar de solucionar la permanent situació de rebel·lia que es vivia als instituts, convocant les anomenades "oposicions restringides". Es tractava d'unes oposicions *sui generis*, que, tot cobrint les formalitats legals, convertien en funcionaris als PNN, ja que els opositors tenien reservades les seves places. Era una hàbil proposta política, que va provocar forta discussió en el si del moviment PNN. Fins aquell moment, el moviment s'havia proclamat radicalment contrari a les oposicions, per raons ideològiques. "Funcionari" era un concepte políticament sospitós, associat a la burocràcia, al franquisme... Els PNN exigien un contracte laboral estable, però no volien ser funcionaris. Tanmateix, totes aquestes argumentacions es van desfer ràpidament davant l'oferta de les oposicions restringides, a les quals tothom s'hi va presentar i, lògicament, tothom les va guanyar.

Ja tenim, doncs, un bon gruix de la promoció convertit en professor agregat de Batxillerat. Una altra part de la promoció va anar accedint al mateix estatus per una altra via, la de les oposicions anomenades "lliures", és a dir, sense reserva de plaça. Durant uns anys, el 1978 i els següents, es van convocar moltes places, perquè encara hi havia necessitat de cobrir totes les demandes d'escolarització a Secundària. Mai més no hi ha hagut tanta abundància de places, perquè el creixement demogràfic va entrar en una fase primer d'estancament i després de descens progressiu que encara continua.

Aquestes oposicions van ser tan massives, que van crear una situació de nova planta a la Secundària, perquè quasi tots els instituts van canviar de dalt a baix les seves plantilles. Un cop guanyades les oposicions, tothom va anar aconseguint plaça definitiva a través dels concursos de trasllat. La gran majoria de les places estaven vacants, cosa que donava més oportunitats per aconseguir les places desitjades. Els claustres es van anar estabilitzant, i cada vegada hi va haver menys canvis de professors. D'aquesta manera, en pocs anys, la promoció del 77 va aconseguir l'estabilitat a la professió i al seu lloc de treball, en una edat d'entre 25 i 30 anys, que va coincidir amb l'estabilització de la seva vida privada: casaments, fills, adquisició d'habitatges... Eren també els anys de consolidació del règim democràtic, que el 1982 va demostrar la seva solidesa en produir-se amb normalitat la pujada del socialisme al govern. Així doncs, la generació de 1977, i no només en l'àmbit educatiu, ho va tenir relativament fàcil per accedir a l'estabilitat professional, molt més fàcil que les generacions posteriors. En canvi, aquestes generacions no han hagut de viure les greus dificultats de tipus polític, cultural i moral que van haver de patir els del 77. I és que cada generació ha d'afrontar uns reptes diferents.

La dècada daurada: 1985-1995

Després d'haver aconseguit l'estabilitat professional, la promoció del 77 va transformar la seva dinàmica de lluita en pressió reivindicativa per tal d'adaptar a les seves demandes el funcionament dels centres, on eren majoria. Va ser un moviment generalitzat, però que va dependre molt de la situació interna de cada centre. Els agregats exPNN van entrar a conèixer amb altres sectors, ara ja en peu d'igualtat funcional: agregats provinents de les oposicions lliures, catedràtics, interins... Els trasllats derivats de les oposicions havien desfet els grups en el si dels centres, i amb l'estabilització dels claustres es van anar produint noves aliances i associacions grupals i subgrupals basades en afinitats diverses. La promoció del 77 va perdre cohesió, però la seva hegemonia numèrica i cultural en els centres li va permetre anar influint en les noves promocions de professors,

molt més reduïdes i culturalment menys compactes. També va contribuir a consolidar el seu lideratge dins del sector el fet que ocupés les places del centre del sistema, situades en els grans nuclis urbans. Això li donava més capacitat de pressionar els poders polítics i d'irradiar les seves reivindicacions cap a la perifèria del sistema, formada per poblacions mitjanes o petites.

Ja havien passat el anys de forta politització, però les seves demandes es van continuar fent sota la bandera de la democratització dels centres, establint així una continuïtat amb les seves lluites antifranquistes. El primer àmbit que va acusar el canvi va ser el més vinculat a la tasca docent: el seminari didàctic. Sense conflictes greus, els catedràtics van anar cedint el seu tradicional estatus jeràrquic de caps de seminari, que fins llavors els havia fet únics responsables de l'orientació didàctica de les assignatures. Des del segle XIX havien ostentat l'hegemonia dels instituts, però ara es trobaven a la defensiva, esquitxats per les vinculacions franquistes d'alguns d'ells i, sobretot, per l'actitud poc solidària que, en general, havien mostrat durant les lluites dels PNN. A partir d'ara, l'estatus privilegiat del catedràtic va anar retrocedint. El preu va ser la creixent descoordinació didàctica entre els professors. Com que tot s'havia de decidir per consens, la coordinació va anar quedant reduïda a mínims, llevat dels casos en què es produïa la lliure coincidència de criteris entre els professors,

Aquesta situació interna es va veure reforçada per la inhibició de la inspecció, que ja s'havia iniciat durant la transició democràtica. Les noves autoritats educatives van limitar les actuacions que tinguessin massa incidència directa en els centres, per tal d'evitar friccions amb el professorat. Com els catedràtics, els inspectors estaven desprestigiats pel prejudici, probablement exagerat, de què havien estat al servei del franquisme. Les mateixes autoritats educatives no se'n acabaven de refiar massa, i van optar per deixar mig inoperant aquesta peça clau de la connexió entre l'Administració i els centres. L'any 1988 el govern socialista va suprimir els cossos de catedràtics i d'inspectors, decisions que serien rectificades ben aviat, però que resulten significatives. El cos de catedràtics seria reduït a una "condició" dos anys després per la LOGSE, i el d'inspectors seria completament reconstruït per la LOPAG (1995).

En aquestes circumstàncies era lògic que en els centres es creés un estat d'opinió que identificava qualsevol intent d'exigència professional o de rendiment de comptes amb imposició autoritària i arbitrària. Durant el franquisme es va anar estenent la cultura de l'incompliment de la normativa, entès com un acte de desobediència civil plenament justificat. El problema és que aquesta cultura es va mantenir quan ja hi havia un sistema plenament democràtic i ja no era justificable que es tolerés, sota capa de "companyonia", l'absentisme, l'incompliment dels deures professionals bàsics. La temuda i mitificada visita de l'inspector va esdevenir un acte formal, esporàdic, sense repercussions visibles en el funcionament del centre. La inspecció va quedar, doncs, reduïda a una supervisió burocràtica, allunyada de la vida real dels centres. Sense que ningú no ho formulés, es va arribar a una mena de consens: la inspecció només interviendria en els casos que el propi centre no hagués pogut resoldre. Els seminaris, els professors, ben aviat van acostumar-se a aquesta manca de control professional, insòlit en qualsevol altre país europeu, i que alguns van voler justificar sota conceptes com l'autonomia del centre o la llibertat de càtedra.

Els prejudicis antiautoritaris contra catedràtics i inspectors no nom *(falta a l'original la continuació d'aquest paràgraf)*

El tercer pilar d'aquest canvi en l'hegemonia dels centres va ser el desmantellament de la funció directiva com a resultat de les confrontacions polítiques de la transició democràtica. El Reglament de 1977 establia que el director havia de sortir d'una terna de catedràtics votada pel claustre. Era la tradició espanyola, respectada amb intermitències durant el franquisme. No cal dir que aquesta normativa va ser molt conflictiva durant la transició democràtica, ja que xocava frontalment amb els hàbits assemblearis que s'havien implantat a molts instituts. No eren infreqüents els claustres en els

que, a més dels professors, hi participaven alumnes, pares, conserges, administratius, associacions de veïns, etc. El 1981 el govern de la UCD va intentar posar-hi ordre amb la LOECE, que en l'apartat de direcció de centres configurava un director semiprofessional, elegit entre l'Administració i el Consell de Direcció, antecedent de l'actual Consell Escolar. Per primera vegada en la història dels instituts, la direcció ja no era monopoli dels catedràtics, ara ho podia ser qualsevol professor amb plaça fixa al centre.

Aquesta opció "centrista" no va agradar l'esquerra socialista i comunista, ni de la majoria del professorat. El 1982, quan el PSOE va arribar al poder, va deixar sense aplicació la LOECE. Hi va haver uns anys d'incertesa i de buit legal que cada centre va omplir de la seva manera. A la majoria d'instituts es va implantar l'hàbit d'elegir el director en votació de claustre amb més o menys intervenció dels altres sectors escolars. La LODE (1985) va legalitzar i ordenar aquestes situacions de fet. En teoria, implantava un govern del centre de tipus autogestionari i participatiu, amb el Consell Escolar com a òrgan màxim, que elegeix el director. A la pràctica, però, ha estat quasi sempre el claustre qui l'ha elegit, mentre el Consell Escolar s'ha limitat a confirmar aquesta decisió. La LOPEG (1995) va intentar corregir, sense èxit, algunes de les disfuncions més evidents d'aquest model directiu, com ara la crònica manca de candidats a director, cosa que provoca que més de la meitat hagin de ser nomenats amb caràcter forçós. El resultat de tot plegat ha estat una direcció feble, sense capacitat de lideratge. Els claustres entenen que el director és un company que ha d'actuar bàsicament com a representant de les seves demandes davant de l'Administració, no pas com un líder que impulsi la millora de la qualitat del centre en benefici dels seus usuaris. Aquesta és una herència de les fantasies conscients i inconscients lligades a l'autoritat que el col·lectiu de professors es va forjar en els anys de la Dictadura. Es va crear així una mena de norma no escrita que establia que la relació del director amb el claustre no podia ser d'exigència (Fabra, 53-54).

Així doncs, l'entrada massiva de la promoció del 77 en els instituts, coincident amb la conjuntura política de la transició, va transformar radicalment el seu funcionament. Aquesta transformació va suposar la conquesta d'una gran autonomia professional en nom de la democràcia i la participació. Ningú, però, no va voler parar esment en què l'autonomia professional és una substància molt sensible, que fàcilment pot alterar-se i transformar-se en corporativisme, segons les condicions ambientals en què s'utilitzi. L'"endogàmia" universitària n'és un bon exemple.

Una altra de les conquestes històriques de la promoció en aquesta dècada va ser l'important augment retributiu aconseguit el 1988 després d'una vaga que va durar dos mesos, en part coincident amb importants mobilitzacions dels estudiants de Secundària. Semblava com si els instituts retornessin als anys 70. Les formes assembleàries i el rebuig cap als sindicats eren molt semblants, però hi havia notables diferències. Professors i estudiants lluitaven ara separadament i per objectius diferenciats. La vaga de professors tenia objectius bàsicament salarials: es demanava l'homologació amb la resta de funcionaris, que gaudien d'un complement de productivitat que els funcionaris docents no percebien. Aquesta vegada l'Administració no era franquista, sinó socialista. I a més es donava el cas que el ministre d'Educació, José Mª Maravall, pertanyia a un dels sectors més radicals del PSOE. Va mostrar, però, una actitud irreductible i arrogant, que encara va esperar més la vaga. Finalment, va haver de dimitir i cedir el ministeri a Javier Solana, que al cap de poc concedia els augments salarials coneguts com "sexennis", un complement de productivitat que s'aconsegueix només amb l'assistència a alguns curssets. El Ministeri també va haver de retirar el projecte de carrera docent que establia diversos graus (i retribucions) dins de cada cos docent. El professorat mantenia viu l'esperit igualitarista dels anys setanta, oposant-se a tot el que significués "jerarquització". No resultava políticament correcte el professor que volia millorar a base dels seus mèrits professionals. Fàcilment podia ser considerat un "ambiciós", un "trepa" que intentava ser més que els seus companys. D'aquesta manera va fracassar el darrer intent d'una carrera professional basada en la meritocràcia.

Tot plegat va ser una gran victòria, que va situar als professors de Secundària espanyols en el lloc més alt d'Europa i del món en quant a retribucions. Prenent com a referència la relació entre el sou i el PIB per càpita de cada país, el professor espanyol que menys cobra té uns ingressos superiors als dels professors francesos o escocesos que més cobren i lleugerament inferiors als del professor alemany que més cobra. El professor espanyol que més cobra es distancia clarament dels seus col·legues europeus, i només és superat pel professor portuguès que més cobra (Comisión, 137). En canvi, és un del que està menys sotmès a processos de control i d'avaluació de la seva tasca professional (González Muñoz, 207-212).

A més d'aquestes conquestes, la promoció del 77 va poder gaudir durant la dècada 1985-1995 d'unes condicions de treball encara difícils per raons d'infraestructura (ràtios altes, edificis precaris, pocs recursos...), però satisfactòries des del punt de vista pedagògic. A mida que la situació política espanyola s'estabilitzava, es van anar esvaint aquelles classes que establien una complicitat ideològica entre el professor i l'alumne. S'havia produït un distanciament generacional d'uns 15 o 20 anys d'edat, i també de tipus cultural: els joves vivien les seqüeles de la transició, el que es va anomenar el "desencís". Amb tot, l'alumnat del BUP tenia disposició per aprendre, ja que havia passat la selecció d'aprovar l'EGB. Aquest era també un filtre social, que impedia que als instituts de Batxillerat hi arribessin els sectors socialment més problemàtics. El BUP estava pensat per seleccionar l'alumnat que volia arribar a la Universitat, i això apropava el professor d'institut i el d'universitat. La seva funció era clara: donar i exigir a l'alumnat el nivell necessari per a la Selectivitat. Això comportava una selecció dura, amb un 50% de fracàs escolar. Amb tot, el BUP, els instituts i per tant els professors de BUP tenien un reconegut prestigi social, que atreïa a importants sectors de les classes mitjanes. Eren els temps en què tots els instituts s'omplien fàcilment d'alumnes, i havien arribat a ser una seriosa competència per als centres privats.

Unes dades sociològiques ajuden a completar aquest panorama: l'any 1981 feien BUP el 78% dels fills dels professionals; el 35% de les classes mitjanes patrimonials i un 25% dels fills dels obrers. (Muñoz-Repiso, 24). El professorat de BUP es movia, doncs, en un ambient de classes mitjanes a la que se sumava una representació de la part més activa de les classes treballadores. Tots aquests sectors veien en el BUP una via de promoció social per als seus fills. Amb variacions segons la ubicació dels centres, es tractava d'un ambient sociològic semblant al propi marc de relacions socials i personals del professorat de BUP. En això es diferenciava dels mestres, d'origen social i cultural més baix, i també dels seus col·legues de la FP, que havien de treballar amb l'alumnat més difícil. En definitiva, la situació professional de la promoció del 77 va ser esplèndida, si més no per comparació amb el que vindria després.

Des del punt de vista humà, la promoció es trobava dins de la trentena, en la plenitud personal i professional: els claustres celebraven naixements de fills, publicació de llibres, doctorats, càtedres... Molts van accedir per primer cop a càrrecs directius; d'altres van sortir provisionalment o definitivament de la professió, cap al món de l'Administració, la política, el sindicalisme...

A l'horitzó es veien encara llunyans dos núvols que amenaçaven tempesta: la Reforma i la pèrdua d'alumnat derivada del descens demogràfic.

La crisi de la Reforma. 1996-2000

Més enllà de les novetats del disseny curricular, el canvi més important que es plantejava la Reforma era l'escolarització comprensiva de tota la població fins als 16 anys. De fet, l'escolarització fins a aquesta edat era ja molt massiva, però separada en dues branques: el BUP i la FP. Que tota la població estigués escolaritzada no significava que hagués d'estudiar el mateix, però la LOGSE, dissenyada per l'equip del ministre Maravall, va apostar per la comprensivitat radical

per raons ideològiques, ja que es considerava que així s'afavoria a les classes treballadores i es reduïen les desigualtats socials.

Les conseqüències que aquests plantejaments tindrien per als diversos sectors de professors van ser vistes d'acord amb els interessos corporatius de cada grup. Els mestres eren favorables a la Reforma, perquè els descarregaria de la franja més problemàtica d'alumnat (7è i 8è d'EGB) i els permetria accedir a Secundària, aconseguint així una petita porció de la seva tradicional reivindicació de "cos únic". El professorat de FP veia pròxima la seva llarga reivindicació d'homologació amb el professorat de BUP. Tanmateix, això mateix era vist amb recel per una bona part del professorat de BUP, que, aplicant criteris de greuges comparatius, es considerava el gran perdedor de la Reforma: ells havien passat unes oposicions més difícils que els de FP o d'EGB, que ara podrien accedir als centres de BUP mentre a ells se'ls negava l'accés a la Universitat; havien estat a punt de perdre les càtedres en ares de l'igualitarisme; i sobretot haurien d'atendre alumnat desmotivats i amb problemàtiques d'origen social.

No descriurem la implantació de la Reforma. Només direm que s'han quedat curtes les expectatives més pessimistes respecte al rebuig del professorat de l'antic BUP. En una enquesta de 1995, abans de la implantació de la Reforma, un 41% del professorat de Batxillerat es mostrava d'acord, percentatge que pujava al 51% entre el professorat de FP (Guerrero, 264). Un altre estudi distingia, sense quantificar-los, quatre sectors entre el professorat de Secundària, segons la seva actitud davant la Reforma: reformistes pedagògics, reformistes pedagògics i organitzatius, didactistes i tradicionals. I molt lúcidament preveia:

Si es consolida una aliança pràctica entre el professorat tradicional dels instituts i els reformistes pedagògics contra l'Administració educativa, és impossible que la Reforma tiri endavant. Es podran portar endavant reformes administratives, però no el que implica de canvi en la política escolar i en la pràctica pedagògica de la secundària tal com es desprèn de les lleis aprovades i els documents oficials (Masjuan, 62)

Ben aviat es van confirmar aquests auguris. Una primera senyal es va produir el 1998, al bell mig de la implantació de la Reforma. A les eleccions sindicals celebrades a Catalunya, als instituts va triomfar àmpliament un sindicat nou, ASPEPC (Agrupació Sindical de Professors de l'Ensenyament Públic de Catalunya). Inicialment impulsat per l'Associació de Catedràtics, va ser l'únic que va aixecar la bandera de l'oposició a la Reforma. En canvi, el sindicat més reformista (CC.OO) va perdre la seva hegemonia i va obtenir un pobre resultat als instituts. El sorprenent èxit d'ASPEPC s'explica perquè va saber sintonitzar amb el malestar del professorat respecte a la Reforma. Així doncs, la promoció del 77, la dels antics "progres", havia fet una opció sindical "corporativista".

De llavors ençà, el descontentament ha anat en augment. En una enquesta de l'any 2000 feta per CC.OO, el professorat d'ESO es manifestava així respecte a la Reforma: el 10%, motivat; el 5%, conforme; el 12%, escèptic; el 37%, crític; el 25%, descontent; el 10%, "cremat". La conclusió és òbvia: amb un 15% del professorat a favor i un 85% en contra, la Reforma està condemnada al fracàs. L'amplitud del rebuig demostra que no només és la promoció del 77 la qui s'oposa a la Reforma. És molt probable, però, que hagi liderat el moviment d'oposició del conjunt del professorat de Secundària.

Aquesta situació admet múltiples interpretacions, però nosaltres ens centrarem en els aspectes professionals. La Reforma ha transformat profundament l'estatus del professorat sense haver-lo preparat adequadament. La LOGSE va abordar el tema del professorat només per reordenar els cossos docents. En realitat, una reforma educativa tan ambiciosa requeria molt més que això: una veritable reforma de la funció docent que adaptés la professió a les noves necessitats i creés mecanismes de compensació, com ara una carrera docent amb noves vies de promoció professional.

No es va voler emprendre aquesta transformació profunda del sector, perdent de vista que, en educació, és més important la motivació del professorat que els recursos materials (Esteve, 35). La por a despertar el lleó adormit, a provocar conflictes amb el professorat, només va servir per ajornar una crisi que després esclataria amb molta més virulència. De moment, la formació per a la Reforma es va basar en la parafernàlia del disseny curricular, que tapava els problemes reals que ja estaven patint els centres experimentals: la diversitat de l'alumnat, les greus dificultats d'aprenentatge i de convivència que presentaven algunes franges d'alumnes. D'aquesta manera, quan el professorat es va topar amb la realitat de la Reforma, la manca de preparació prèvia va fer més negatives les primeres impressions.

L'ESO s'ha convertit en l'epicentre de la conflictivitat educativa perquè en aquesta etapa hi incideixen diversos factors crítics: l'edat de l'alumnat coincideix amb la crisi de l'adolescència; al sector públic els alumnes han de canviar de centre, amb el conseqüent trasbalsament d'hàbits i pautes de conducta; l'alumnat amb problemàtiques derivades de la marginació o la immigració es concentra molt més a la xarxa pública que a la xarxa privada concertada; escassos i poc adequats recursos externs i interns per ajudar a l'atenció a la diversitat... En fi, professors poc preparats i motivats davant d'alumnes desmotivats i difícils constitueixen una combinació explosiva, que necessàriament provoca una espiral de conflictivitat a les aules. El deteriorament de la disciplina i de la convivència ha estat el gran revulsiu, la primera causa del rebuig del professorat respecte a la Reforma. A més a més, la implantació del nou sistema ha coincidit amb el descens demogràfic i la consegüent pèrdua d'alumnat i de places de professor. La manca d'alumnes, la pèrdua de grups, el tancament de centres, els desplaçaments forçosos... eren situacions desconegudes als instituts. Malgrat que eren de preveure, perquè abans s'havien donat a Primària, han quedat associades amb la implantació del nou sistema. D'aquesta manera, en l'imaginari de la promoció del 77 la Reforma ha quedat identificada, de manera més o menys justificada, amb més feina a canvi del mateix o encara menys; amb perill de pèrdua de la plaça; amb alumnat conflictiu... en definitiva, amb una dura reestructuració del sector, amb una degradació del seu estatus professional.

Aquesta pèrdua d'estatus és el resultat inevitable del xoc d'uns professors acostumats a impartir la seva especialitat a un nivell preuniversitari que ara han d'atendre una franja d'alumnes desmotivats i amb greus mancances d'aprenentatge. És també el xoc d'uns professors que procedien i es movien en un ambient de classes mitjanes i que ara han afrontar les pautes de comportament de l'alumnat de classe baixa i de sectors marginals que abans no arribaven als instituts. També és el xoc d'uns professors que, per edat, s'han distanciat molt de les noves generacions d'alumnes, que ara entren més joves a l'institut. Si a l'inici de la seva carrera els professors de la promoció del 77 podien tenir alumnes amb 10 anys menys que ells, ara la diferència pot ser de 30 anys o més. El distanciament i la incomprensió mútua augmenten notablement el risc d'enfrontaments. Finalment, és el xoc d'uns canvis radicals que afecten a una promoció de professors amb 25 o més anys de dedicació, fase en la qual és normal un cert desencís i distanciament professional (Bolívar, 155-156). Es tracta, doncs, d'un conflicte amb quatre dimensions: acadèmica, sociològica, generacional i professional.

De manera inevitable, la frustració del professorat ha reforçat la pèrdua d'imatge dels instituts, dels quals estan desertant les classes mitjanes en benefici de la xarxa privada concertada. En aquests ambients socials s'ha viscut directament el malestar del professorat, un sector amb gran capacitat d'influència dins les classes mitjanes a les que pertany. Per expressar el seu malestar, la promoció del 77 ha mantingut el seu esperit refractari als sindicats, majoritàriament favorables a la Reforma. Ha tornat a utilitzar les velles formes de lluita (assemblees, manifestos...), però ha sabut combinar-les amb noves formes d'organització més estables, com la Plataforma del Vallès. També ha anat superant els mètodes de lluita tradicionals (vagues, manifestacions...) i ha utilitzat altres formes de pressió més efectives a la societat de la informació. Per exemple, la permanent, encara que no planificada, campanya d'opinió contra la Reforma en els mitjans de comunicació, campanya que l'Administració i els sectors reformistes no han sabut o pogut contrarestar.

La promoció del 77 està, doncs, guanyant una altra batalla, la de la Reforma, una de les més complexes que ha afrontat. De fet, ja ha aconseguit que es rectificuessin molts dels aspectes més radicals del projecte reformista. De cara al futur immediat, l'actual conjuntura política és favorable a canvis en les lleis educatives que probablement recolliran moltes de les seves demandes.

Conclusions i perspectives de futur

Del que hem exposat se'n desprèn una conclusió molt clara: els actuals instituts de Secundària són com són gràcies a la influència determinant de la promoció del 77. Aquesta promoció es va formar humanament i professionalment durant els anys de la transició democràtica. Mentre la cultura "progre" d'aquells anys fa temps que s'ha esvaït de la resta de la societat, continua enquistada entre els professors de la promoció 77, que han convertit els instituts en l'última reserva de les idees que van esclatar el Maig del 68. Aquestes idees, a més de desfasades, estan ja molt alterades pel tradicional corporativisme funcional que, fomentat pel propi sistema administratiu, ha anat influïent en el professorat durant 25 anys. Resulta evident, doncs, que existeix un important desajustament, un notable desfasament entre la cultura predominant en els centres de Secundària i la que impera a la resta de la societat.

Fins aquí, el passat i el present. ¿Quines perspectives de futur són previsibles? Hi ha una qüestió que sembla òbvia: el futur de la promoció del 77 tindrà gran repercussió sobre el futur de l'ensenyament secundari. La promoció es troba als inicis de la seva última fase de vida professional, dels seus 10 o 15 darrers anys com a professor. El marge per jubilar-se és ample: pot anar, depenent dels anys d'antiguitat, des dels 60 fins als 70 anys. L'opinió més estesa, però, és la de jubilar-se tant aviat com es pugui. D'acord amb les fases en la carrera dels professors establertes per Huberman, la darrera fase de vida professional es caracteritza per l'actitud escèptica i negativa davant els canvis de política educativa. Per a la promoció del 77, aquests canvis han estat molt conflictius, i és inevitable que els vegi encara més negatius per comparació amb els anys de "la dècada daurada". I és que hi ha una relació indubtable entre l'edat i el conservadorisme com a actitud vital, amb totes les excepcions que es vulguin.

En un futur immediat és probable que la promoció del 77 aconsegueixi bastants de les seves demandes contràries a la Reforma. Aquests canvis, per sí sols, no resoldran, però, els problemes de fons de la professió. Només cal recordar que l'anomenat "malestar docent", estudiat per J. Esteve, és anterior a la Reforma i té un abast internacional. Ben aviat el professorat s'adonarà que la Reforma no ha estat l'única causa de tots els seus mals, sinó que ha actuat com a catalitzador i accelerador de problemes educatius estructurals, derivats de la ràpida modernització de la societat espanyola. Dit d'una manera més concreta: amb Reforma o sense, caldrà resoldre reptes com ara: la immigració i la marginació; la competència entre la xarxa pública i la privada; la pèrdua de places causada pel descens demogràfic; l'adaptació de nous mètodes pedagògic adequats a la societat del coneixement; les conseqüències de la tendència a transferir a l'escola els problemes de la joventut; el desprestigi social de la professió...

Per tant, qualsevol creença basada en recuperar els instituts de la "dècada daurada" està condemnada a esdevenir una especulació il·lusòria. La professió docent continuarà essent difícil, tal com ho demostra la crisi que pateix a tot els països desenvolupats, independentment del tipus de sistema educatiu que tinguin. L'OCDE constata amb preocupació que cada vegada costa més trobar nous professors que vulguin substituir els veterans. Envel·liment, desprestigi i escassa renovació són fenòmens que en pocs anys poden produir un escenari internacional summament crític (Santiago, 19-20).

En el nostre cas, la promoció del 77 ha estat la protagonista de tota una etapa històrica de l'ensenyament secundari. Aquest protagonisme sovint l'ha portat a fondre i confondre les seves

demandes corporatives amb les demandes educatives de la societat. Quan, pròximament, finalitzi la seva batalla contra la Reforma, li arribarà el moment de replantejar-se autònomament el seu futur immediat, els seus darrers anys de vida professional.

Aquest replantejament tindrà un component tant personal com col·lectiu. Dificilment, però, la promoció del 77 podrà ja plantejar-s'ho col·lectivament i, per tant, es produirà una gran diversificació d'opcions. En descriurem dues grans tendències, que poden tenir una gran diversitat de matisos. De manera inevitable, hi haurà un sector que es deixarà arrossegar per la tendència al conservadorisme i al corporativisme, entrant així en un cercle viciós de desvinculació creixent que cada vegada entorpirà més la seva activitat professional. Al professor desmotivats les classes no li surten bé, i això fa que augmenti la seva desmotivació. En una professió de tanta càrrega psicològica, és fàcil que aquesta actitud es somatitzi i es transformi en malaltia professional. No sembla casual que en l'àmbit educatiu estigui creixent la preocupació i l'interès per la salut dels professors. Si aquesta tendència és la majoritària, entrarem en un escenari en què els problemes professionals adquiriran fonamentalment una dimensió de salut laboral. L'augment de les baixes mèdiques pot tenir conseqüències inesperades, com la de convertir-se en una anàrquica via de renovació de la professió a través dels joves professors substituïts. No cal emfatitzar les repercussions negatives que tot això podria tenir per a l'alumnat i la societat en general.

Són precisament aquestes repercussions les que haurien de portar a l'Administració i a la societat a vetllar de molt a prop aquest procés de recanvi generacional que ben aviat començarà a produir-se als instituts. El futur a mig termini de l'educació secundària dependrà bastant de com es faci aquest recanvi. L'objectiu estratègic hauria de ser que el major nombre possible de professors de la promoció del 77 optés per una via basada en aportar la seva riquesa humana i professional a les noves generacions d'alumnes, i la seva experiència pedagògica a les noves promocions de professors. La promoció del 77 hauria de plantejar-se aquest com l'últim i el més transcendent dels reptes que ha hagut d'afrontar al llarg de la seva vida professional.

Períodes	Desenvolupament professional	Edat	Antiguitat
1974-1977	Incorporació i adaptació	21-24	1-3
1978-1984	Estabilització	25-31	4-9
1985-1995	Consolidació	32-42	10-20
1996-2000	Crisi. Desconcert	43-47	21-26
2001-2013	Reorientació diversificada	48-60	27-39

Bibliografia

Bolívar, A. (1999): *Ciclo de vida profesional del profesorado de Secundaria*. Ediciones Mensajero. Bilbao.

- CC.OO (2000): "La salud laboral docente". *Trabajadores de la Enseñanza* nº 217.
- Comisión Europea (2001): *Las cifras clave de la educación en Europa*. Bruselas.
- Esteve, J.M. (1994): *El malestar docente*. Paidós. Barcelona.
- Esteve, J.M. et alt. (1995): *Los profesores ante el cambio social*. Anthropos. Barcelona.
- Fabra, M.LL. (1992): *El professorat de la Reforma*. Barcanova. Barcelona.
- Huberman, M. (1990): "Las fases de la profesión docente. Ensayo de descripción y previsión". *Curriculum* nº 2.
- INCE (1997): *La profesión docente*. MEC. Madrid.
- González Muñoz, M. et alt. (1995): *Evaluación del profesorado de Educación Secundaria*. CIDE-MEC. Madrid.
- González Blasco, P. (1993): *El profesorado en la España actual*. Editorial SM. Madrid.
- Guerrero, A. (1997): "El perfil socioprofesional del profesorado de Media y su actitud ante la Reforma de la Enseñanza Secundaria". *Revista de Educación* nº 134.
- Masjuan, J. (1994): *El professorat d'ensenyament secundari davant la Reforma*. ICE-UAB. Barcelona.
- Muñoz-Repiso, M. et alt. (1992): *Las desigualdades en la educación en España*. CIDE-MEC. Madrid.
- Santiago, P. (2001): "Comment faire face à la pénurie d'enseignants?". *L'Observateur de l'OCDE* nº 225.

Frases destacades

"Els instituts actuals són com són per la influència de la promoció del 77"

"Els professors espanyols tenen un dels sous més alts del món"

"L'autonomia professional pot convertir-se en corporativisme"

"Ben aviat es produirà un fort recanvi generacional en els instituts"

"La cultura "progre" ha quedat enquistada en els instituts"